

Prawo międzynarodowe publiczne:

- 1) szczególny systemem prawny, kształtowany przez podmioty prawa międzynarodowego (inne niż podmioty krajowe) dla nich także (samych), pierwotnie regulowało stosunki między suwerennymi państwami (prawo narodów) i obejmowało państwa chrześcijańskie Europy, obecnie reguluje stosunki między państwami a innymi podmiotami oraz pomiędzy tymi innymi podmiotami,
- 2) system norm regulujących wzajemne stosunki pomiędzy podmiotami tego prawa, przede wszystkim państwami i organizacjami międzynarodowymi, opiera się na kilku zasadniczych normach: suwerenności państw, zakazie stosowania siły, mocy wiążącej zobowiązań międzynarodowych, poszanowaniu podstawowych praw człowieka,
- 3) jest zespołem norm regulujących stosunki międzynarodowe w szerokim znaczeniu: nie tylko stosunki międzypaństwowe, lecz także stosunki między państwami a innymi podmiotami, tzn. ogólnie stosunki między różnymi, niezależnymi od siebie i niepodlegającymi jakiegś wspólnej władzy państwowej podmiotami.
- 4) zespół norm regulujących stosunki wzajemne między państwami oraz organizacjami międzynarodowymi i innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych mającymi zdolność do działania w stosunkach międzynarodowych.

Prawo międzynarodowe prywatne – zespół norm, których zadaniem jest wskazanie systemu prawnego (własnego lub obcego państwa) właściwego dla dokonania oceny prawnej konkretnej sytuacji z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego i prawa pracy.

Spoleczność międzynarodowa - ogół państw utrzymujących ze sobą równoprawne stosunki, regulowane przez prawo międzynarodowe, zasada równości wszystkich państw, niezależnie od wielkości terytorium, liczby ludności czy siły militarnej, lista podmiotów jest sporna, w ujęciu wąskim są to tylko państwa lub państwa i organizacje międzynarodowe międzyrządowe, w ujęciu niezwykle szerokim wszystkie organizacje międzynarodowe, osoby prawne i fizyczne oraz jednostki zbiorowe bez osobowości prawnej.

Teoria monizmu – PM i prawo wewnętrzne tworzą jeden system prawny, w którym normy pozostają względem siebie w porządku hierarchicznym: monizm z prymatem prawa wewnętrznego, monizm z prymatem prawa międzynarodowego.

Teoria dualizmu – PM i PW stanowią nie tylko dwie odrębne gałęzie, lecz dwa całkowicie odrębne systemy różniące się między sobą przedmiotem regulacji i źródłami, normy PM mogą uzyskać moc obowiązującą w porządku wewnętrznym w drodze transformacji (zwykłej – każda ratyfikowana umowa wydawana jest w dzienniku urzędowym lub generalnej – ogólna klauzula o włączaniu do prawa wewnętrznego wszystkich norm, które wiążą państwo).

Miejsce PM w Polskim systemie prawnym

- brak wyraźnego postanowienia konstytucyjnego spowodował dyskusję w nauce,
- brak postulat wyraźnego uznania w konstytucji wyższości wiążących norm międzynarodowych nad normami wewnętrznymi został uwzględniony w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997r
- art. 89 ust. 1 Konstytucji RP stwierdza: „Ratyfikacja przez RP umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:
  1. pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
  2. wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji,
  3. członkostwa RP w org. międzynarodowej,

- 4. znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
- 5. spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.
- art. 9 Konstytucji „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”
- art. 90 Konstytucji:
  1. Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach.
  2. Ustawa, wyrażająca zgodę na ratyfikację umowy międzynarodowej, o której mowa w ust. 1, jest uchwalana przez Sejm większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów oraz przez Senat większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.
  3. Wyrażenie zgody na ratyfikację takiej umowy może być uchwalone w referendum ogólnokrajowym zgodnie z przepisem art. 125.
  4. Uchwałę w sprawie wyboru trybu wyrażenia zgody na ratyfikację podejmuje Sejm bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.
- art. 91 Konstytucji
  1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.
  2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.
  3. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowiące jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Źródła prawa międzynarodowego – obejmują źródła materialne, formalne i poznawcze.

Źródła materialne - wszystkie przyczyny wpływające na kształtowanie się prawa międzynarodowego oraz nadające mu moc obowiązującą (prawo naturalne - nakazy rozumu, pozytywiści - wola państw)

Źródła formalne - są wyrazem procesu, który doprowadził do powstania normy prawnej:

- umowa międzynarodowa - źródło samodzielne, a jej moc prawna wiąże się z zasadą *pacta sunt servanda*

- zwyczaj międzynarodowy - zgodna praktyka państw tworząca prawo

- ogólne zasady prawa, orzecznictwo sądów międzynarodowych, doktryny prawne oraz uchwały organów organizacji międzynarodowych, Ustawodawstwo państw, Akty jednostronne, Notyfikacja, Uznanie, Protest, Zrzeczenie się, Ogólne zasady prawa międzynarodowego

źródła poznawcze - zbiory umów międzynarodowych, kompilacje zwyczajów oraz wszelkiego rodzaju wydawnictwa służące wyszukiwaniu przepisów prawnych, w Polsce część umów międzynarodowych publikowana jest w Dz.U.

umowa międzynarodowa - zgodne oświadczenie woli co najmniej dwóch podmiotów prawa międzynarodowego regulowane przez prawo międzynarodowe i wywołujące skutki w sferze prawa międzynarodowego, niezależnie od tego, czy jest ujęte w jednym czy w większej liczbie dokumentów, i bez względu na jego nazwę.

Rodzaje umów międzynarodowych

1) wg. liczba stron:

- dwustronne (bilateralne),
- wielostronne (multilateralne)

- 2) wg sposobu przystępowania:
  - otwarte – każde państwo może przystąpić,
  - warunkowo otwarte (półotwarte) – może przystąpić nowe państwo po spełnieniu określonych warunków,
  - zamknięte – nowe państwo może przystąpić jedynie za zgodą wszystkich dotychczasowych stron umowy
- 3) wg formy zawarcia:
  - pisemne
  - ustne
- 4) wg procedury zawarcia:
  - zawarte w trybie prostym – do związania się umową wystarczy jej podpisanie,
  - zawarte w trybie złożonym – do związania się umową potrzebne są dwa kolejne kroki:
    - a) podpisanie umowy,
    - b) ratyfikacja, zatwierdzenie lub przyjęcie umowy.

Akt jednostronny (1):

- 1) powinien być rzeczywiście jednostronny, bez żadnych powiązań w o charakterze kontraktualnym (umownym),
- 2) powinien być złożony przez uprawniony do tego organ,
- 3) powinien wyrażać rzeczywistą wolę (zamiar) związania się ustaleniami zawartymi w tym akcie,
- 4) takie zobowiązanie powinno mieć charakter bezwarunkowy i definitywny (ostateczny),
- 5) powinien być złożony publicznie
- 6) powinien zawierać oświadczenie woli wolne od wszelkich wad oświadczeń woli

Dzieli się na:

- a) akty jednostronne w ścisłym znaczeniu (sensu stricto) - akty stanowiące przejaw samodzielnej, niezależnej woli jednego państwa np.: akt uznania (stwierdzenie pewnego faktu i przypisanie mu określonych skutków prawnych), protesty, zrzeczenie się, przyrzeczenia lub gwarancje
- b) akty jednostronne w szerszym znaczeniu (sensu largo) - akty powiązane z pewnymi innymi normami prawa międzynarodowego lub aktami prawnomiędzynarodowymi:
  - o charakterze obligatoryjnym - wymagane w świetle np. postanowień umowy np. państwo chce wprowadzić blokadę morską i jest zobowiązane do notyfikowania takiej blokady właśnie aktem jednostronnym,
  - o charakterze fakultatywnym (mogą być składane przez państwa ale nie jest to związane z obowiązkiem o charakterze prawnym np. deklaracje o przyjęciu kompetencji MTS)
  - o charakterze mieszanym (wiążą się z atrybutem suwerenności państwowej, są ogólnie określone np. w zobowiązaniach międzynarodowych ale sposób wykonania tego rodzaju zobowiązań zależy od państwa np. uregulowania dotyczące szerokości morza terytorialnego lub dotyczące obywatelstwa):

Akty jednostronne (2) mogą być określone jako akty tworzące prawa z samej woli instytucji. Przyjmowane są przez instytucje na podstawie traktatów założycielskich Unii Europejskiej (UE). Akty jednostronne stanowią wraz z aktami umownymi, akty prawa wtórnego UE.

Akty jednostronne przewidziane w art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu UE to:

- rozporządzenie,
- dyrektywa,
- decyzja,
- opinie i zalecenia.

Orzecznictwo i doktryna

Artykuł 38 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości wymienia także „orzeczenia sądowe i poglądy [doktryny] jako pomocniczy środek ustalania norm prawa”. Podkreślić trzeba, że orzeczenia sądowe i poglądy doktryny nie są źródłami prawa międzynarodowego w znaczeniu formalnym, podobnie jak orzeczenia np. sądów polskich i poglądy polskiej doktryny nie są źródłami prawa polskiego. Ich analiza może być jednak pomocna przy odkrywaniu treści i znaczenia norm oraz zobowiązań wypływających ze źródeł o charakterze niepisany (norm prawa zwyczajowego, ogólnych zasad prawa uznanych przez narody cywilizowane).

Zasady PM:

1. dobrowolności - państwu nie można narzucić danych norm (wyjątek-niepełna suwerenność); państwo nie może być związane normą, na którą nie wyraziło zgody. Zgoda musi być wyrażona w sposób samodzielny a nie wymuszony (wyjątek: konflikty zbrojne i traktaty pokojowe). W momencie stwierdzenia zawarcia umowy pod przymusem zobowiązanie można unieważnić.
2. wzajemności - państwo w stosunkach międzynarodowych zachowuje się tak samo jak jego kontrahenci. Nie może liczyć na lepsze traktowanie i może reagować w razie gorszego traktowania np. poprzez sankcję retorsji.
3. dobrej wiary - (zasada zaufania) przyjmuje się, że podmioty prawa działają w dobrej wierze (wykonywanie zobowiązań i ich przestrzeganie zgodnie z tym co w umowie jest zawarte, nie zakłada się złych intencji.)
4. przestrzegania umów (pacta sunt servanda - zasada świętości umów) - umowę przyjętą zgodnie z zasadą dobrej wiary wykonujemy i przestrzegamy zgodnie z treścią umowy. Państwo nie może powoływać się na swoje ustawodawstwo wewnętrzne dla uzasadnienia uchylecia się od wykonywania zobowiązań międzynarodowych (art.27 Konwencji Wiedeńskiej o pr. Traktatów z 23 V1969r.), odstąpienie od umowy musi być racjonalne i zgodne z umową
5. równości państw (opiera się na niej ONZ)- potencjalnie wszystkie państwa mają takie same prawa i obowiązki, w praktyce ma się to trochę inaczej, formalna równość wobec prawa
6. pokojowego rozstrzygania sporów i wyrzeczenia się siły - (wprowadzona po II WŚ, próby jej wprowadzenia w konwencjach haskich, pakcie Briandta-Kelloga, generalne potępienie innego rozwiązywania sporów w KNZ)
7. Estoppel - pewne faktyczne zachowania państwa na płaszczyźnie międzynarodowej są wyraźnie akceptowane przez inne państwa, które opierając się na tego rodzaju postępowaniu zmieniają swoje zachowanie, ewentualnie mogą też ponieść szkodę.
8. słuszności - jeśli państwa są w sporze, wówczas mogą zgodzić się na zastosowanie tej zasady. Stosuje się ją jako wypełnienie danej luki prawnej lub gdy wyrok w jakiejś sprawie byłby niesprawiedliwy.
9. suwerenności państw- prawo do samostanowienia, zawarte w Karcie NZ
10. pierwszeństwa - w przypadku np. dyplomacji (Karta NZ)
11. pokojowego współistnienia - wyjątek stanowi realizacja prawa do samoobrony
12. procesowe: „Nikt nie może być sędzią we własnej sprawie”, „Prawo do wysłuchania”
13. lex specialis derogat legi generali – przepis szczególny uchyla ogólny
14. lex posterior derogat priori - że przepis późniejszy uchyla wcześniejszy
15. nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet- nikt nie może przenieść na drugiego więcej prawa, niż sam posiada

Podmiotowość prawa międzynarodowego jest to *zdolność prawna*, która oznacza, że uczestnicy stosunków międzynarodowych mogą być podmiotem praw i obowiązków oraz *zdolność do działania*, tj. zdolność do samodzielnego wykonywania czynności ze skutkiem prawnym.

Państwo jako podmiot prawa międzynarodowego

Rodzaje państw:

1. Państwa jednolite

- występuje na zewnątrz jako jeden podmiot
- jednostki administracyjne nie mają żadnej zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych w stosunkach międzynarodowych
- stosunki zagraniczne należą wyłącznie do kompetencji władz centralnych

2. Państwa złożone

- podział suwerenności między całość i części składowe
- w przeszłości państwami złożonymi były unie realne i personalne
- a) federacje (państwa związkowe) – całość jest podmiotem prawa międzynarodowego, a części składowe mogą mieć jedynie ograniczoną zdolność do utrzymywania stosunków zewnętrznych:
  - Argentyna, Brazylia, Meksyk, Wenezuela – całkowity brak
  - Szwajcaria, Niemcy – pewne uprawnienia
- b) konfederacje (związki państw), w których podmiotami prawa międzynarodowego są części składowe, całość albo nie ma, albo ma ograniczoną zdolność do czynności w stopniu określanym odpowiednim aktem leżącym u podstaw połączenia Konfederacja jest luźnym związkiem państw opartym na umowie międzynarodowej dla prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej i obronnej. Z reguły nie ma centralnej władzy wykonawczej. Państwa związkowe pozostają suwerenne i stanowią odrębne podmioty PM, konfederacja współcześnie nie występuje.
- c) unia realna – połączenie, zwykle na podstawie traktatu międzynarodowego, państw pod władzą jednego monarchy, przy równoczesnym istnieniu wspólnych organów władzy i zarządzania.. Podmiotem prawa międzynarodowego jest unia, a nie państwa, które weszły w jej skład
- d) unia personalna – przypadkowe połączenie dwóch państw osobą monarchy. Podmiotem prawa międzynarodowego są państwa składowe, a nie unia.

3. Związek Radziecki

- związkowe państwo wielonarodowe składające się z 15 republik
- specyfiką federalizmu radzieckiego było istnienie podmiotowości prawnomiędzynarodowej republik związkowych
- dopiero w 1944 uzyskały formalne prawo do zawierania umów międzynarodowych oraz utrzymywania stosunków dyplomatycznych i konsularnych.
- taka formalna zmiana była niezbędna dla stworzenia konstytucyjnych przesłanek wprowadzenia Białorusi i Ukrainy do ONZ

4. Wspólnota Niepodległych Państw

- utworzona w grudniu 1991 r. po rozpadzie ZSRR
- jest częściowym sukcesorem ZSRR
- Skład: Rosja, Białoruś, Ukraina, Armenia, Kazachstan, Kirgistan, Mołdawia, Tadżykistan, Turkmenia, Uzbekistan i Gruzja
- założenia – członkami są państwa niepodległe, suwerenne, prowadzące własną politykę zagraniczną, należące do ONZ; współpraca gospodarcza, wprowadzenie ekonomii wolnorynkowej itp.

5. Wspólnota Narodów (brytyjska)

- szczególna forma prawnomiędzynarodowych stosunków i więzi jakie łączą państwa wchodzące w skład imperium brytyjskiego

Suwerenność:

1. zewnętrzna oznacza niezależność od wszelkiej władzy w stosunkach z innymi państwami, a wewnętrzna – samodzielność w regulowaniu wszelkich spraw wewnętrznych. Współcześnie suwerenności nadawana jest nowa treść łączona z tzw. legitymizmem władzy państwa (legitymizacja władzy), oznaczającym, że naród sprawuje nieograniczoną, najwyższą władzę w państwie. Na współczesne rozumienie suwerenności składa się: zwierzchność terytorialna, niepodległość i wolny od ingerencji ustrój polityczny, społeczny i ekonomiczny oraz możliwość współżycia z innymi narodami na zasadach równości i obopólnych korzyści.
2. jedna z podstawowych zasad prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych oznaczająca niezbywalną cechę państwowości i podstawowe kryterium odróżniające państwo od innych uczestników stosunków międzynarodowych. Pokrywa się z pojęciem pełnej podmiotowości w prawie międzynarodowym. Wymieniona m.in. w Karcie Narodów Zjednoczonych.
3. W prawie międzynarodowym spotyka się pojęcie suwerenności narodu - oznacza prawo każdego narodu do niezależnego bytu państwowego (samostanowienie narodów), wyboru formy państwa i rządów.

Terytorium – przestrzeń, w której działają ludzie.

1. Wszystkie terytoria można podzielić na 3 zasadnicze kategorie:
  - podlegające suwerennej władzy państwowej
  - niepodlegające suwerennej władzy
  - podlegające władzy wyłącznej mniemającej charakteru suwerennego.
2. Prawo międzynarodowe wyróżnia 4 rodzaje terytoriów:
  - podległe suwerenności poszczególnych państw,
  - zależne, które nie podlegają suwerenności żadnego państwa, lecz za ich stosunki międzynarodowe odpowiedzialność ponoszą jedynie inne państwa, ewentualnie organizacje międzynarodowe,
  - nie podlegające suwerenności żadnego państwa, lecz dostępne dla wszystkich państw, w celu ich działalności w zakresie określonym przez umowy międzynarodowe i prawo zwyczajowe,
  - niczyje, które mogą być poddane suwerenności jakiegoś państwa.

Podmiotowość organizacji międzynarodowych

Organizacje międzyrządowe posiadają podmiotowość prawnomiędzynarodową. Umożliwia im to zawieranie umów międzynarodowych, bycie stroną przed międzynarodowymi organami sprawiedliwości, uczestnictwo w konferencjach międzynarodowych oraz utrzymywanie stosunków zbliżonych do stosunków dyplomatycznych. Podmiotowość prawnomiędzynarodowa organizacji rządowych nie jest jednak pełna - ograniczona jest treścią umów międzynarodowych oraz statusem tych organizacji względem państw - państwa dysponują bowiem własnym terytorium i ludnością. Najszerzy zakres podmiotowości przysługuje Organizacji Narodów Zjednoczonych. Została ona stwierdzona w opinii doradczej MTS-u w sprawie hrabiego Bernadotte - zaznaczono jednocześnie, że *podmioty prawa niekoniecznie są identyczne, jeśli chodzi o ich charakter i zakres uprawnień.*

Organizacja Narodów Zjednoczonych – uniwersalna (z wyjątkiem narodów nie reprezentowanych) organizacja międzynarodowa, z siedzibą w Nowym Jorku, powstała 24

października 1945 r. w wyniku wejścia w życie Karty Narodów Zjednoczonych. ONZ jest następczynią Ligi Narodów.

ONZ stawia sobie za cel zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, rozwój współpracy między narodami oraz popieranie przestrzegania praw człowieka.

Idea powołania nowej organizacji, powstała jeszcze w czasie trwania II wojny światowej, na konferencji w Teheranie w 1943. Za członka ONZ od założenia uznawana jest też Polska, której przedstawiciele z powodów politycznych nie mogli uczestniczyć w konferencji w San Francisco. Podczas konferencji, 26 czerwca, podpisano Kartę Narodów Zjednoczonych, akt prawny regulujący działalność ONZ. Obecnie członkami jest 193 państw.

Rada Europy – międzynarodowa organizacja rządowa skupiająca prawie wszystkie państwa Europy oraz kilka państw spoza tego kontynentu takich jak Armenia czy Azerbejdżan. Jej głównym celem jest „osiągnięcie większej jedności między jej członkami, aby chronić i wcielać w życie ideały i zasady stanowiące ich wspólne dziedzictwo oraz aby ułatwić ich postęp ekonomiczny i społeczny” (art. 1a Statutu Rady Europy). Realizując tak określony cel organizacja ta zajmuje się przede wszystkim promocją i ochroną praw człowieka, demokracji i współpracą państw członkowskich w dziedzinie kultury.

Rada Europy powstała 5 maja 1949 roku w wyniku podpisania przez 10 Traktatu Londyńskiego. Obecnie liczy 47 członków. Jej siedzibą jest Strasburg. Do dzisiaj pod auspicjami Rady Europy zawarto blisko 200 umów międzynarodowych (tzw. Konwencji Europejskich lub układów częściowych).

Członkiem Rady Europy może zostać każde zaproszone przez tę organizację państwo akceptujące zasady rządów prawa i ochrony praw człowieka. Gwarancją ich przestrzegania jest zobowiązanie nowych państw członkowskich do ratyfikacji Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w przeciągu roku od przystąpienia do organizacji.

Unia Europejska – gospodarczo-polityczny związek demokratycznych państw europejskich. Unia Europejska powstała 1 listopada 1993 na mocy traktatu z Maastricht jako efekt wieloletniego procesu integracji politycznej, gospodarczej i społecznej. Korzenie współczesnej integracji europejskiej sięgają okresu powojennego i ograniczały się do 6 państw zachodnioeuropejskich. Obecnie, od 1 grudnia 2007 r., w skład UE wchodzi 27 państw.

Początkiem powojennej integracji europejskiej było powstanie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. W 1958 r. została stworzona Europejska Wspólnota Gospodarcza i to jej bezpośrednią następczynią jest Unia Europejska.

Od czasu wejścia w życie traktatu lizbońskiego, tj. 1 grudnia 2009, podstawę prawną funkcjonowania stanowią: Traktat o Unii Europejskiej, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Integralną część Traktatów stanowią tabele ekwiwalencyjne, protokoły i wyjaśnienia. Duże znaczenie dla unijnego porządku prawnego ma też Karta Praw Podstawowych.

Państwa nie zrzekają się swojej suwerenności, a jedynie przekazują kompetencję wykonywania suwerenności organom ponadnarodowym. Jest to pewnego rodzaju ograniczenie suwerenności, ale nie oznacza to jej przekreślenia. Narody zyskują bowiem możliwość współkształtowania decyzji podejmowanych w Unii Europejskiej.

Uprawnienia Wspólnot Europejskich względem ich państw członkowskich nie powodują utraty suwerenności przez te państwa. Unia Europejska służy do realizacji wzmocnienia suwerenności państw członkowskich i realizowaniu ich polityk poprzez możliwość udziału w procesie decyzyjnym i możliwość forsowania „swoich” celów i interesów na forum całej Unii – także przez małe państwa, przez co wzrasta rola, pozycja i prestiż każdego państwa członkowskiego na arenie międzynarodowej.

OBWE, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, powstała podczas spotkania na szczycie państw członkowskich KBWE w grudniu 1994 w Budapeszcie, oficjalnie funkcjonuje pod tą nazwą od 1 stycznia 1995. Jest kontynuacją KBWE powstałej w 1975, przemiana polegała na zmianie nazwy jak i charakterze działań organizacji, która stała się bardziej operatywna.

Członkami OBWE jest 55 państw: wszystkie państwa europejskie, państwa powstałe w wyniku rozpadu ZSRR (w tym zakaukaskie i środkowoazjatyckie) oraz Stany Zjednoczone i Kanada. 1992 Jugosławia została zawieszona w prawach członkowskich.

Celem organizacji jest działanie, we współpracy z ONZ na rzecz pokojowego rozwiązywania konfliktów (środki dyplomatyczne, misje) a zarazem stworzenie obszaru bezpieczeństwa „od Vancouver po Władywostok”. Szerokie pojmowanie bezpieczeństwa obejmuje: prawa człowieka, działalność instytucji demokratycznych, dyplomację prewencyjną, kontrolę zbrojeń oraz bezpieczeństwo ekonomiczne i ochronę środowiska. Organizacja zajmuje się ustanawianiem norm regulujących stosunki między państwami i między państwem a jego obywatelami oraz nadzorem wykonywania tych norm.

Obszary zainteresowania OBWE ujęte są w 3 tzw. koszyki:

- 1) bezpieczeństwo w Europie (zasady m.in. nienaruszalności granic, poszanowania praw człowieka, równouprawnienia oraz środki służące do budowy wzajemnego zaufania i kwestie dotyczące rozbrojenia),
- 2) współpraca w dziedzinie gospodarki, nauki, techniki i ochrony środowiska,
- 3) współpraca w kwestiach humanitarnych i innych (kultura, oświata, mniejszości narodowe, niedyskryminacja - ogólnie tzw. ludzki wymiar).

Międzynarodowe organizacje pozarządowe - organizacje zrzeszające osoby prawne lub fizyczne z różnych państw lub też zrzeszenia stowarzyszeń z różnych państw. W odróżnieniu od organizacji o charakterze rządowym nie funkcjonują w oparciu o umowy międzynarodowe, lecz w oparciu o statuty i regulaminy, czyli akty o charakterze wewnętrznym. Zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 26 czerwca 1968 członkostwo w tych organizacjach jest z zasady otwarte dla zainteresowanych stron.

Klasyfikacja i liczebność

- Konwencjonalne organizacje pozarządowe - 4928
  - federacje organizacji międzynarodowych - 38
  - organizacje o członkostwie uniwersalnym - 436
  - organizacje międzykontynentalne - 801
  - organizacje regionalne o ograniczonym członkostwie - 3653
- Pozostałe organizacje pozarządowe - 7267
  - organizacje wydzielające się lub półautonomiczne - 1660
  - organizacje specjalistyczne - 2745
  - organizacje narodowe zorientowane międzynarodowo - 59
  - organizacje nieaktywne lub rozwiązywane - 2812

Powyższa klasyfikacja pomija jednak organizacje o charakterze specjalnym - takie jak organizacje religijne, międzynarodowe struktury o charakterze pomocniczym, organizacje narodowe, etc. - łącznie ich liczbę w okresie 1999-2000 określono na 21772 (z czego 3648 miało charakter rządowy, zaś 18124 pozarządowy). Sumarycznie wyróżniano zatem wówczas ponad 36 tysięcy organizacji międzynarodowych.

Etapy zawierania umowy międzynarodowej

1. Rokowania (negocjacje) - prowadzą do uzgodnienia treści umowy i zredagowania ostatecznego jej tekstu.

2. Parafowanie - pełnomocnicy stron, którzy prowadzili rokowania umieszczają pod przygotowanym tekstem swoje inicjały. Parafowanie oznacza, że tekst został przygotowany do podpisania, że jest on autentyczny i nie wolno w nim czynić zmian. Konwencja wiedeńska przewiduje jednak, iż parafowanie tekstu może stanowić podpisanie traktatu, gdy ustalono, że państwa negocjujące tak się umówiły.
3. Podpisanie - zasadą jest, że każda umowa musi być podpisana przez upoważnionych do tego pełnomocników stron.
4. Ratyfikacja - Proces wewnętrzny - zatwierdzenie umowy międzynarodowej przez głowę państwa, czasami za zgodą parlamentu. ostateczne wyrażenie zgody na związanie się umową lub zatwierdzenie – akt rządu
5. Wymiana lub złożenie dokumentów ratyfikacyjnych - ma miejsce przede wszystkim przy zawieraniu umów dwustronnych. Dokonywana przez przedstawicieli stron umowy, którzy w ten sposób uzyskują dowód, że druga strona dokonała ratyfikacji, a więc definitywnie wyraziła zgodę na związanie się umową. Przy umowach wielostronnych dokumenty ratyfikacyjne składane są depozytariuszowi, który ma pewne obowiązki:
  - a) obowiązki informacyjne (o dokumentach, zawiadomieniach);
  - b) funkcje quasi-notarialne (kontrola);
  - c) zarejestrowanie w sekretariacie ONZ
6. Na tym etapie kończy się proces zawierania umowy międzynarodowej. Rejestracja i publikacja wewnętrzna mają zastosowanie do umowy, która została zawarta.

Obowiązki wynikające z podpisania umowy międzynarodowej

Wygaśnięcie umowy może nastąpić:

1. z przyczyn przewidzianych w samej umowie:
  - a) upływ czasu, na jaki umowa została zawarta – przy czym umowa może zawierać klauzulę prolongacyjną, co oznacza, że jeśli w określonym czasie przed upływem czasu obowiązywania umowy nikt jej nie wypowie, czas obowiązywania ulega automatycznemu przedłużeniu
  - b) spełnienie się warunku rozwiązującego
  - c) wypowiedzenie umowy zgodnie z jej postanowieniami – większość umów posiada klauzule dotyczące wypowiedzenia. Inne jej nie posiadają, ale takiej możliwości można domniemywać z intencji stron. Są umowy niepodlegające wypowiedzeniu – przede wszystkim traktaty pokoju i umowy graniczne.
2. z przyczyn nieprzewidzianych w samej umowie:
  - a) uchylene za zgodną wolą stron – może być dokonane w każdym czasie i bez żadnego uzasadnienia.
  - b) utrata podmiotowości przez jedną ze stron
  - c) jednostronne uznanie umowy za wygasłą z powodu zaistnienia wyjątkowych okoliczności:
    - pogwałcenie umowy przez drugą stronę
    - powstanie sytuacji uniemożliwiającej wykonanie umowy
    - zasadnicza zmiana okoliczności (*rebus sic stantibus*), przy czym zgodnie z art. 62 konwencji równocześnie muszą być spełnione następujące warunki:
      - zmiana musi być „zasadnicza”
      - nie była przewidywana przez strony
      - istnienie okoliczności, które uległy zmianie, stanowiło istotną podstawę zgody stron na związanie się umową
      - skutkiem zmiany jest radykalne przekształcenie zakresu obowiązków, jakie na podstawie umowy pozostają jeszcze do wypełnienia

3. z powodu powstania nowej normy *ius cogens*, stojącej w sprzeczności z treścią umowy.

wypowiedzenie umowy międzynarodowej

Art. 89 Konstytucji RP

1. Ratyfikacja przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:
  - 1) pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych,
  - 2) wolności, praw lub obowiązków obywatelskich określonych w Konstytucji,
  - 3) członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w organizacji międzynarodowej,
  - 4) znacznego obciążenia państwa pod względem finansowym,
  - 5) spraw uregulowanych w ustawie lub w których Konstytucja wymaga ustawy.
2. O zamiarze przedłożenia Prezydentowi Rzeczypospolitej do ratyfikacji umów międzynarodowych, których ratyfikacja nie wymaga zgody wyrażonej w ustawie, Prezes Rady Ministrów zawiadamia Sejm.
3. Zasady oraz tryb zawierania, ratyfikowania i wypowiedzania umów międzynarodowych określa ustawa.

Prawo dyplomatyczne – dział prawa międzynarodowego regulujący stosunki dyplomatyczne między państwami, a więc stosunki utrzymywane poprzez stałe misje dyplomatyczne. Prawo dyplomatyczne stanowi dział powszechnego prawa międzynarodowego, na który składa się ogół norm, w tym zwyczajowych, określających zasady reprezentacji państw w stosunkach międzynarodowych, status, organizację oraz sposoby działania organów państwowych powołanych do realizacji polityki zagranicznej państwa. Określa ono położenie prawne stałych misji dyplomatycznych i ich członków, misji specjalnych oraz przedstawicieli i delegacji państw w organizacjach międzynarodowych i na konferencjach międzynarodowych. Reguluje m.in. zakres ich funkcji oraz przywilejów i immunitetów, klasy i rangi szefów misji oraz zasady mianowania i odwoływania szefów i członków misji dyplomatycznej. Stwarza podstawy prawne zapewniające normalne warunki konieczne do realizowania funkcji dyplomatycznych. Obecnie pojęcie czy też raczej system prawa dyplomatycznego obejmuje nie tylko normy prawnomiędzynarodowe, dotyczące statusu i funkcji stałych misji dyplomatycznych i ich personelu w stosunkach dwustronnych, lecz również misji specjalnych, przedstawicieli państw przy organizacjach międzynarodowych itd., a zatem w zasadzie wszystko to, co nazywamy urzędową (oficjalną) działalnością organów państwowych za granicą, reprezentujących w różnych dziedzinach państwo wysyłające.

Organy państwa w stosunkach zewnętrznych

Państwo realizuje stosunki z innymi państwami poprzez organy, osoby reprezentujące określone funkcje, które prowadzą stosunki z innymi podmiotami prawa międzynarodowego. Organy określa konstytucja państwa.

Istotne znaczenie ma międzynarodowe prawo zwyczajowe, pewne organy nie muszą mieć pełnomocnika (art. 7 Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów 1969 r ustęp 2). Ze względu na pełnione funkcje reprezentują państwo bez pełnomocnika:

- Głowa państwa, szef rządu i minister spraw zagranicznych - zawarcie traktatów.
- Szefowie misji dyplomatycznych (ambasadorzy) - przyjęcie tekstu traktatu.
- Przedstawiciel akredytowany przez państwo na konferencji - przyjęcie tekstu z konferencji.

Misja dyplomatyczna – przedstawicielstwo dyplomatyczne określonego państwa w innym państwie lub przy organizacji międzynarodowej.

Funkcje misji dyplomatycznej obejmują:

- reprezentowanie państwa wysyłającego w państwie przyjmującym;
- ochronę w państwie przyjmującym interesów państwa wysyłającego i jego obywateli, w granicach ustalonych przez prawo międzynarodowe;
- prowadzenie rokowań z rządem państwa przyjmującego;
- zaznajamianie się wszelkimi legalnymi sposobami z warunkami panującymi w państwie przyjmującym i z rozwojem zachodzących w nim wydarzeń oraz zdawanie z tego sprawy rządowi państwa wysyłającego;
- popieranie przyjaznych stosunków pomiędzy państwem wysyłającym a państwem przyjmującym oraz rozwijanie pomiędzy nimi stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych.

Misja dyplomatyczna może być

- stała (np. ambasada)
- lub czasowa (powołana do jakiegoś konkretnego celu, np. misja specjalna).

Przywileje i immunitety dyplomatyczne

- pełna nietykalność osobista, za bezpieczeństwo odpowiada państwo-gospodarz
- wyłączenie spod jurysdykcji karnej, administracyjnej, cywilnej w państwie gdzie przybywa oprócz przypadku posiadania nieruchomości prywatnej
- zakaz propagandy defomacyjnej w stosunku do głów państwa

Zasady te ogranicza rozwój praw międzynarodowego. Trendy rozwojowe: wg kazusu Pinocheta, potwierdzono zasadę kontynuacji immunitetu głowa państwa po zakończeniu funkcji nie może być karana. Nie ma immunitetu całkowitego w sprawach karnych i jurysdykcji krajowej, zbrodnie, ludobójstwo tortury, porwania jako przestępstwo.

Prawo konsularne – stosunki konsularne, podobnie jak dyplomatyczne, określane są przez zespół norm prawnych umownych i zwyczajowych składających się na międzynarodowe prawo konsularne oraz przez normy prawa wewnętrznego. W przeciwieństwie do prawa dyplomatycznego, w prawie konsularnym większą rolę odgrywają dwustronne umowy międzynarodowe. Postanowienia dotyczące nawiązywania stosunków konsularnych, funkcji, przywilejów czy immunitetów konsularnych znajdują się w:

1. specjalnych konwencjach konsularnych
2. porozumieniach oraz [traktatach](#) handlowych
3. porozumieniach oraz traktatach żeglugowych
4. porozumieniach oraz traktatach politycznych

Charakterystyka służby konsularnej:

Polska utrzymuje stosunki dyplomatyczne ze 175 państwami.

1. Konsul

- posiada paszport dyplomatyczny
- jego zwierzchnikiem jest ambasador

2. Stosunki konsularne – oficjalne stosunki między państwami na szczeblu konsularnym. Gdy wcześniej zawarto stosunki dyplomatyczne, stosunki konsularne mogą zostać nawiązane. Państwa mogą zerwać stosunki dyplomatyczne i nie jest to równoznaczne z zerwaniem stosunków konsularnych.

3. Konsul:

- obywatel Polski
- osoba, która ukończyła studia na szczeblu magisterskim lub mu odpowiadającym

- niekarany
  - o dobrym stanie zdrowia
  - zna co najmniej 2 języki
  - odbył aplikację dyplomatyczną – konsularną (12 miesięcy)
4. Funkcje konsularne:
- ochrona interesów państwa w państwie przyjmującym (czuwanie i śledzenie, mające na celu nie przynoszenie szkód obydwu państwom)
  - ochrona interesów obywateli oraz polskich osób prawnych
  - monitorowanie sytuacji wewnętrznej kraju
  - funkcje urzędnicze
5. Zakres:
- opieka prawna w państwie przyjmującym
  - reprezentacja obywateli swojego państwa w państwie przyjmującym
6. Rodzaje placówek konsularnych:
- konsulaty generalne
  - konsulaty
  - vicekonsulaty
  - agencja konsularna
  - wydziały konsularne ambasad

Przywileje i immunitety konsularne są bardziej ograniczone niż przywileje i immunitety dyplomatyczne i w zasadzie przysługują one tylko w związku z wykonywaniem czynności urzędowych. Dyplomata nie podlega jurysdykcji i władzy miejscowej natomiast konsul podlega jurysdykcji i władzy państwa przyjmującego. Immunitet konsularny jest więc węższy i niepełny.

- Ochrona urzędników konsularnych i ich wolności - państwo przyjmujące powinno traktować funkcjonariuszy konsularnych z należytymi względami, a także chronić ich przed jakimkolwiek zamachem na ich osobę, wolność lub powagę. Urzędnicy konsularni nie korzystają z pełnej nietykalności osobistej, jednakże mogą być zatrzymani lub aresztowani w przypadku popełnienia ciężkiej zbrodni i tylko na mocy postanowienia właściwej władzy sądowej. Mogą oni być pozbawieni wolności tylko w wykonaniu ostatecznego i prawomocnego orzeczenia sądowego. Każdy przypadek aresztowania, zatrzymania lub wszczęcia postępowania karnego przeciwko urzędnikowi konsularnemu wymaga natychmiastowego powiadomienia władz państwa wysyłającego.
- Immunitet jurysdykcyjny - według art. 43 § 1 Konwencji Wiedeńskiej funkcjonariusze konsularni, a także członkowie służby administracyjno-technicznej nie podlegają jurysdykcji władz sądowych i administracyjnych w odniesieniu do czynności wykonywanych w toku pełnienia funkcji konsularnych. Immunitetu nie stosuje się do powództwa w związku z wypadkiem w państwie przyjmującym i ze szkodami spowodowanymi przez pojazd, statek lub samolot.
- Inne przywileje i immunitety - Członkowie placówki konsularnej mogą być wzywani na świadków w postępowaniu administracyjnym lub sądowym. Nie mają oni jednak obowiązku składania zeznań w sprawach związanych z pełnionymi funkcjami. Funkcjonariusze konsularni korzystają z immunitetu celnego i podatkowego, ale w węższym niż dyplomaci zakresie. Ponadto zwolnieni są od świadczeń osobistych oraz od wszelkiego rodzaju służby publicznej.

Odpowiedzialność za naruszenie prawa międzynarodowego - występuje, gdy państwo naruszy prawo międzynarodowe ze szkodą dla innego podmiotu prawa międzynarodowego, poprzez działanie

lub zaniechanie działania organów państwa. Może to być obraźliwa wypowiedź polityków, naruszenie godności symboliki jakiegoś kraju, niewywiązywanie się ze zobowiązań, a także agresja, czy zbrodnia międzynarodowa.

Źródłem odpowiedzialności międzynarodowej są ogólne zasady prawa, obyczaj międzynarodowy oraz dwustronne i wielostronne umowy międzynarodowe, których sygnatariuszem jest dane państwo. W zależności od rangi konkretnej sprawy stosowane są różne formy odpowiedzialności. Może to być tzw. satysfakcja, czyli przeprosiny, zobowiązanie się do ukarania winnych, reparacja – forma materialnego zadośćuczynienia, wypłacenie odszkodowania lub zwrócenie bezprawnie zagarniętych dóbr (restytucja). Najpoważniejszą formą są sankcje ekonomiczne i wojskowe nakładane na państwo łamiące prawo (art. 41, 42 Karty ONZ), może być to embargo na broń, zakaz handlu z danym krajem, zerwanie dyplomatycznych i politycznych więzi, a nawet interwencja zbrojna.

Przesłanki odpowiedzialności międzynarodowej są określone w następujący sposób: po pierwsze, dana organizacja musi posiadać podmiotowość międzynarodową, po drugie musi istnieć możliwość przypisania konkretnego działania lub zaniechania organizacji międzynarodowej, po trzecie musi mieć miejsce naruszenie zobowiązania międzynarodowego wiążącego daną organizację.

Przesłanki odpowiedzialności są formułowane w sposób analogiczny do odpowiedzialności państw i obejmują: naruszenie zobowiązania międzynarodowego ciężącego na danej organizacji oraz przypisanie deliktu organizacji.

Okoliczności wyłączające odpowiedzialność:

- 1) ważna zgoda innego państwa, która wyłącza bezprawność aktu w stosunku do niego o tyle, o ile akt mieści się w ramach wyrażonej zgody;
- 2) legalne działanie w samoobronie, przedsięwziętej zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych;
- 3) zastosowanie „legalnego” środka odwetowego (countermeasure) przeciwko innemu państwu. „Legalne” środki odwetowe to takie środki, które łącznie spełniają następujące warunki:
  - przedsięwzięte są przez pokrzywdzone państwo przeciwko państwu odpowiedzialnemu za naruszenie zobowiązania międzynarodowego i mają skłonić to drugie do wykonania zobowiązań stanowiących konsekwencje aktu międzynarodowo bezprawnego
  - są proporcjonalne do pokrzywdzenia
  - przed ich zastosowaniem wezwano państwo, przeciwko któremu miały być podjęte, do wykonania zobowiązań stanowiących konsekwencje aktu międzynarodowo bezprawnego
  - przed ich zastosowaniem stosownie poinformowano państwo, przeciwko któremu miały być podjęte, oferując jednocześnie możliwość negocjacji
  - środki odwetowe nie mogą być zastosowane, o ile akt międzynarodowo bezprawny jest zakończony a spór pozostaje zawisły przed sądem lub trybunałem kompetentnym do wydania wiążącego strony rozstrzygnięcia
  - stosowanie środków odwetowych powinno zakończyć się niezwłocznie po tym, jak państwo, które dopuściło się aktu międzynarodowo bezprawnego wykonało zobowiązania stanowiące konsekwencje aktu międzynarodowo bezprawnego
  - środki odwetowe nie mogą polegać na naruszaniu:
    - (a) obowiązku powstrzymania się od groźby lub użycia siły zbrojnej, wynikającego z Karty Narodów Zjednoczonych,
    - (b) obowiązków związanych z przestrzeganiem podstawowych praw człowieka,
    - (c) obowiązków wynikających z norm stanowiących *ius cogens*,

- (d) obowiązku powstrzymywania się od dokonywania (zbrojnych) represaliów naruszających zobowiązania o charakterze humanitarnym;
- 4) siła wyższa (*force majeure*). Na siłę wyższą nie może powołać się państwo, które:
- przyczyniło się do powstania stanu siły wyższej lub
  - zakładało możliwość wystąpienia siły wyższej;
- 5) działanie w sytuacji zagrożenia (*distress*). Jest to działanie, którego autor nie miał innej, racjonalnej możliwości dla ratowania życia swojego lub osób znajdujących się pod jego pieczę. Na tę okoliczność nie może powoływać się państwo, które przyczyniło się do powstania zagrożenia. Nie można powołać się na nią także wówczas, gdy dane działanie grozi sprowadzeniem porównywalnego lub większego zagrożenia;
- 6) działanie w stanie wyższej konieczności (*necessity*). Stan wyższej konieczności nie może być powoływany przez państwo jako okoliczność wyłączająca bezprawność jego aktu, chyba, że akt ten:
- jest jedynym środkiem dla ochrony istotnego interesu **państwa** przed poważnym i bezpośrednim zagrożeniem, **oraz**
  - nie narusza w poważny sposób interesów państwa, państw bądź społeczności międzynarodowej, w stosunku do których naruszone zobowiązanie przysługuje.

Spór międzynarodowy. STSM 1924: różnica stanowisk odnośnie do elementów prawa lub faktów, konflikt poglądów prawnych lub interesów pomiędzy dwoma stronami. Strony sporu zobowiązane są do:

- 1/ poszukiwania sprawiedliwego rozwiązania w dobrej wierze i w duchu współpracy
- 2/ powstrzymania się od działań pogarszających sytuację, zwłaszcza od użycia siły
- 3/ art. 33 Karty Narodów Zjednoczonych nie wskazuje metod rozwiązywania sporów w układzie hierarchicznym

Metody rozstrzygania sporów:

a) dyplomatyczne

- obejmujące jedynie zainteresowane państwa
- z udziałem podmiotów trzecich

b) sądowe

- z udziałem sądów międzynarodowych
- z udziałem sądów bądź trybunałów arbitrażowych.

Negocjacje

- MTS: jeśli w odniesieniu do jakiejś kwestii zachodzi sprzeczność interesów i uprawnień państw pozostających w sporze, metodą najwłaściwszą pozwalającą na zrównoważone i sprawiedliwe jego rozstrzygnięcie są negocjacje
- Strony powinny przystąpić do bezpośredniej wymiany poglądów w kwestiach spornych w dobrej wierze
- Rozmowy powinny być prowadzone w sposób umożliwiający zawarcie sprawiedliwej umowy w ich wyniku; z obowiązku działania w dobrej wierze wynika konieczność gotowości państw na ustępstwa
- W razie gdy w toku negocjacji w rozsądnym terminie do porozumienia nie dojdzie – strony sięgają po kolejne metody, natomiast same negocjacje pomagają w sprecyzowaniu przedmiotu sporu
- "rozsądny termin" zależy od okoliczności konkretnej sprawy.

Mediacja

- w rokowaniach dyplomatycznych obok samych stron sporu uczestniczy podmiot trzeci: państwo – np. Watykan, organizacja międzynarodowa- np. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, funkcjonariusz organizacji – SG ONZ
- zakres uprawnień mediatora określają same strony sporu
- jest neutralny wobec sporu, zadaniem jest ułatwienie osiągnięcia porozumienia
- jest doradcą i udziela zaleceń, ale nie jest sędzią ani arbitrem
- oferta mediacji nie powinna być uważana za akt o nieprzyjaznym charakterze

Koncyliacja

- postępowanie ugodowe
- koncyliacja polega na zbadaniu sprawy przez komisję powołaną do tego ad hoc przez strony sporu albo stałą komisję
- komisja przedstawia konkluzje co do faktów lub prawa, ewentualnie niewiążące zalecenia dla stron, propozycje rozstrzygnięcia
- zazwyczaj każda ze stron powołuje swoich członków komisji oraz wspólnie określają zasady powoływania członków neutralnych, którzy powinni stanowić w komisji większość
- koncyliacja jest bardziej sformalizowana niż mediacja, zwykle przedstawia się jedną wersję raportu
- na wszczęcie koncyliacji konieczna jest zgoda obu stron sporu; charakter zaleceń i propozycji – niewiążący

Retorsje - symetryczna, zgodna z prawem międzynarodowym (ale nieprzyjazna) działalność podejmowana przez państwo jako odwet - w odpowiedzi na nieprzyjazne działanie innego państwa. Retorsje powinny ograniczyć się do środków tego samego rodzaju, jak zastosowane przez to inne państwo. Mogą być stosowane, jeśli działanie powodujące ich zastosowanie nie jest naruszeniem prawa międzynarodowego (np. uznanie przedstawiciela dyplomatycznego *persona non grata*, niekiedy też podniesienie cel). Stosowaniem retorsji winna rządzić zasada proporcjonalności. Działanie mające charakter retorsji powinno zakończyć się natychmiast po ustaniu działania, które stanowiło jego przyczynę.

Represalia – symetryczna działalność odwetowa będąca odpowiedzią na bezprawną działalność drugiego państwa środkami takimi samymi (czyli także bezprawnymi), lecz usprawiedliwionymi w konkretnej sytuacji (np. zajęcie majątku drugiego państwa). Stosowaniem represaliów rządzą zasady proporcjonalności i humanitaryzmu.

Aby represalia były dopuszczalne, muszą być łącznie spełnione następujące warunki:

- musi nastąpić uprzedni do represaliów akt bezprawny;
- represalia muszą być konieczne do tego, by skłonić drugie państwo do zaniechania naruszeń albo do naprawienia skutków naruszenia;
- akt represaliów powinien być proporcjonalny do rodzaju naruszenia i wyrządzonej szkody.

Jako przykładowe formy represaliów wymienić można:

- zajęcie majątku drugiego państwa (np. zamrożenie środków na rachunku bankowym innego państwa);

Konflikt zbrojny- walka stron, często o bardzo różnym statusie prawnym międzynarodowym, przebiegająca z użyciem sił zbrojnych. Warunki:

- co najmniej po jednej stronie z walczących stron biorą udział regularne oddziały wojskowe lub formacje policyjno-wojskowe, np. żandarmeria, karabinierzy, Gwardia Narodowa,
- strony pozostające w konflikcie są zorganizowane i prowadzą planowe działania, chociaż poziom tej organizacji oraz stopień synchronizacji nie musi być wysoki,

- działania zbrojne muszą się toczyć przez pewien czas, tworząc tzw. chronologię konfliktu, co pozwala wyróżnić w jego przebiegu pewne etapy bądź fazy,
- intensywność działań zbrojnych musi być na tyle wysoka, żeby nie zostało to uznane za incydent, a ponadto jego wirulencyjność, tj. zjadliwość, powinna spowodować większą liczbę ofiar.

Środki zapobiegania konfliktom zbrojnym dyplomatyczne: negocjacje, rokowania (charakter dwu lub wielostronny, mogą być prowadzone na różnym poziomie przedstawicielstwa), dobre usługi (doprowadzenie zwaśnionych stron do stołu obrad, bądź przywrócenie zerwanych rozmów), mediacja, komisje śledcze (gdy między stronami istnieje spór, co do faktów), koncyliacja, arbitraż i sądy stałe (wydane przez nie orzeczenie ma charakter wiążący dla stron, arbitraż - bezpośredni wpływ stron na dobór składu sądującego oraz możliwość ustalenia podstaw prawnych orzekania i zasad proceduralnych)

prawo humanitarne zawiera normy zmierzające do ochrony w czasie konfliktu zbrojnego osób, które w ogóle nie uczestniczą w walce albo przestały w niej uczestniczyć, a także do ograniczenia stosowanych metod i środków prowadzenia działań zbrojnych, dzieli się na dwie odrębne części:

- prawo genewskie lub właściwe prawo humanitarne, które powstało w celu zapewnienia ochrony członkom personelu wojskowego, którzy w ogóle nie uczestniczą w walce albo przestali w niej uczestniczyć, oraz osobom nie biorącym czynnego udziału w działaniach zbrojnych, zwłaszcza osobom cywilnym;
- prawo haskie lub prawo wojenne, które określa prawa i obowiązki stron walczących w trakcie prowadzenia operacji wojskowych oraz ogranicza zakres dozwolonych środków szkolenia nieprzyjacielowi.

Prawo konfliktów zbrojnych (*ius in bello*) – zbiór przepisów zaakceptowanych przez społeczność międzynarodową dotyczących sposobów prowadzenia konfliktów zbrojnych, ochrony ich ofiar oraz uczestników.

Jego normy określają:

- sposób wszczynania i kończenia konfliktów zbrojnych;
- wymogi stawiane członkom sił zbrojnych i ich sytuację prawną;
- kwestie związane z okupacją nieprzyjacielskiego terytorium;
- ochronę osób cywilnych w tym ludności nieprzyjacielskiego państwa;
- formy ochrony chorych i rannych;
- środki i metody prowadzenia walki;
- prawne następstwa stanu wojny w sferze stosunków międzynarodowych.

Prawo konfliktów zbrojnych zostało skodyfikowane przede wszystkim w szeregu konwencji genewskich i haskich.

Sądownictwo międzynarodowe - instytucje i zespół środków służących rozstrzyganiu spornych spraw między państwami i innymi podmiotami stosunków międzynarodowych wg norm prawa międzynarodowego. Ideę tę po raz pierwszy podniesiono na haskiej konferencji z 1907, w okresie międzywojennym funkcjonował przy Lidze Narodów Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej(1922–1939), który zastąpił wraz z powstaniem ONZ Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej.

delikt (*delictum iuris gentium*) - przestępstwa przeciwko prawu międzynarodowemu (zbrodnie wojenne, ludobójstwo i inne zbrodnie przeciwko ludzkości, przestępstwa o charakterze terrorystycznym, piractwo, fałszowanie pieniędzy, handel niewolnikami). Tego typu czyny zakazane są ścigane na zasadzie represji wszechświatowej (niezależnie od miejsca popełnienia czynu i przez wszystkie państwa – strony odpowiednich traktatów i konwencji).

Zbrodnie międzynarodowe - czyn określony jako zbrodnie w prawie międzynarodowym, na podstawie obowiązujących aktów prawa międzynarodowego (konwencje haskie, konwencje genewskie, konwencje ONZ). Zakres zbrodni:

- zbrodnie wojenne - wszystko, co narusza prawa i zwyczaje wojenne, a także bulwersujące międzynarodową moralność i powagę traktatów.
- zbrodnie przeciwko pokojowi - planowanie, przygotowanie, rozpoczęcie i prowadzenie wojny napastniczej lub będącej pogwałceniem traktatów wojny, porozumień lub międzynarodowych umów oraz współuczestniczenie w którymkolwiek z wymienionych czynów
- pogwałcenie praw i zwyczajów wojny - obejmują m.in. morderstwa, nieludzkie traktowanie ludności zamieszkującej okupowane terytoria, deportacje (m.in. na roboty przymusowe), mordowanie i złe traktowanie jeńców wojennych, zabijanie zakładników, przywłaszczenie własności publicznej i prywatnej, burzenie miast, osiedli, wsi oraz wszelkie zniszczenia, nie usprawiedliwione koniecznością wojenną.
- zbrodnie przeciwko ludzkości - m.in.: prześladowania, morderstwa, deportacje, eksterminacja i inne nieludzkie czyny, których celem jest zniszczenie całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej.

Międzynarodowy Trybunał Karny – pierwszy w historii ludzkości stały sąd międzynarodowy powołany do sądenia pojedynczych osób oskarżanych o popełnienie najcięższych zbrodni, które miały miejsce po 1 lipca 2002 roku, siedziba Haga. Powstał na podstawie Statutu Rzymskiego, sądzi następujące zbrodnie: ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne, agresja, może sądzić wyłącznie osoby fizyczne i tylko za czyny popełnione po wejściu w życie statutu lub po jego przyjęciu przez dane państwo

Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza

- utworzony na podstawie Aneksu VI do Konwencji o Prawie Morza z 1982
- siedziba w Hamburgu, 21 sędziów
- kompetencja przedmiotowa Trybunału obejmuje spory wynikłe ze stosowania Konwencji z 1982 roku; stronami postępowania mogą być tylko państwa będące stronami Konwencji
- orzeczenie Trybunału – ostateczne, wiąże strony

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu – europejski organ sądownictwa międzynarodowego powołany w 1998 r. na miejsce Europejskiej Komisji Praw Człowieka i Trybunału Praw Człowieka do kontroli przestrzegania praw człowieka. Orzeka w sprawach praw człowieka zapisanych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i protokołach dodatkowych do niej. Sędziowie rekrutują się po jednym z każdego państwa-strony Konwencji - aktualnie jest 47, wybierani na okres dziewięciu lat (do 2010 — sześciu), bez możliwości reelekcji. Kadencja sędziów upływa także z chwilą osiągnięcia przez nich wieku 70 lat. Żaden sędzia nie może być odwołany ze swojego urzędu, chyba że pozostali sędziowie postanowią większością dwóch trzecich głosów. Polskimi sędziami byli dotychczas: Jerzy Makarczyk (1992–2002), Leszek Garlicki (2002-2012) i Krzysztof Wojtyczek (od 2012).

Trybunał Sprawiedliwości UE – instytucja sądownicza Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, z siedzibą w Luksemburgu. Składa się z trzech organów sądowniczych: Trybunału Sprawiedliwości, Sądu i Sądu do spraw Służby Publicznej. Trybunał powstał na mocy traktatu o EWWiS, a na mocy umowy o wspólnych instytucjach z 25 marca 1957 roku oraz Protokołu o statucie Trybunału Sprawiedliwości objął jurysdykcją sprawy wszystkich trzech Wspólnot. Jego wyroki są prawomocne. W skład Trybunału Sprawiedliwości i Sądu wchodzi po 27 sędziów, mianowanych przez każde państwo członkowskie. Przy Trybunale Sprawiedliwości działa także 8 rzeczników generalnych.

Polskimi sędziami Trybunału Sprawiedliwości byli dotychczas: Jerzy Makarczyk (2004–2009) i Marek Safjan (od 2009).